

J O S E P H J O F F O

Z PAŘÍŽE DO PAŘÍŽE

Filmová
adaptace
slavného
románu právě
v kinech

M L A D Á F R O N T A

Joseph Joffo

**Z PAŘÍŽE
DO PAŘÍŽE**

Joseph Joffo

**Z PAŘÍŽE
DO PAŘÍŽE**

MLADÁ FRONTA

Přeložila Eva Pilařová

UN SAC DE BILLES

Copyright © 1973 by Editions Jean-Claude Lattès
All rights reserved

Translation © Eva Pilařová – dědicové, c/o DILIA, 1980

Mé rodině

*Rád bych poděkoval svému příteli,
spisovateli Claudu Klotzovi,
který byl tak laskav,
že přečetl můj rukopis
a zkušenou rukou ho opravil.*

Prolog

Tahle kniha není dílem historika.

Zapsal jsem svůj příběh z časů okupace tak, jak mi zůstal ve vzpomínkách desetiletého chlapce.

Uplynulo třicet let. Paměť stejně tak jako zapomnění mohou pozměnit nepatrné detaily. Ale to podstatné tu je se vši autentičností, se vši něhou, se vši směšností a prožitou úzkostí.

Abych se nikoho nedotkl, změnil jsem celou řadu jmen u osob, které v příběhu vystupují. V příběhu vyprávějícím o zážitcích dvou malých dětí ve světě krutosti, nesmyslnosti a také pomoci, leckdy zcela nečekané.

Kulička se mi kutálí mezi prsty na dno kapsy. Tuhle mám nejraději, tu si vždycky nechám. Legrace je, že je ze všech nejošklivější: kam se hrabe na skleněňky nebo na veliké olověňky, které vždycky obdivuju za výlohou krámku starého Rubena na rohu Rameyovy ulice, je to hliněnka, barva se z ní už skoro oloupala, povrch má hrbolatý, pokrytý kresbou, která připomíná školní obrázek planisféry ve zmenšeném měřítku.

Mám ji moc rád, je to prima, mít v kapse zeměkouli s horami, moři, pěkně schovanou.

Jsem obr a mám v hrsti všechny planety.

„Tak hernajs, už ses rozhoupal?“

Maurice sedí na chodníku přímo před uzenářstvím a čeká. Ponožky má jako vždycky shrnuté, tatínek mu říká, že je harmonikář.

Mezi nohama má hromádku čtyř kuliček: tři tvoří trojúhelník a čtvrtá je navrchu.

Od dveří nás pozoruje babička Epsteinovic. Je to stará Bulharka, celá scvrklá, samá vráska. Podivuhodně si zachovala měděnou pleť, kterou má na svědomí vítr z ohromných plání, a jak tady tak sedí ve výklenku dveří v proutěné židli, je to takový živý kousíček balkánského světa, který šedivé nebe u Clignancourtské brány nedokázalo zkalit.

Je tu každý den a usmívá se na děti, když se vracejí ze školy.

Vypráví se, že prchala pěšky přes celou Evropu, od pogromu k pogromu, až uvízla tady v XVIII. okresu, kde našla různé uprchlíky z východu: Rusy, Rumuny, Čechy, vzdělance, řemeslníky. Už je tady víc jak dvacet let, a i když čelo a tváře se jí nezměnily, vzpomínky jí asi vybledly.

Dívá se, jak se kolem ní klátím, a směje se. Ruce žmoulají obnošenou keprovou zástěru, zrovna tak černou jako můj pracovní plášť; v těch dobách byli všichni žáci v černém, bylo to dětství v hlubokém smutku, tak trochu prorockém onoho roku 1941.

„Tak co je s tebou, proboha?“

Váhám, to dá rozum! Ten Maurice je dobrý, sedmkrát jsem už střílel a všechno jsem zvorál. On se o přestávce napakoval, že má nafouklé kapsy. Sotva jde, má plné kapsy kuliček, a já mám svou poslední, svou nejmilejší.

Maurice bručí:

„Přece tady nebudu sedět na zadku až do rána...“

Jdu na věc. Kulička v dolíku dlaně se trochu chvěje. Střílím s očima na stopkách. Vedle.

No, zázrak se neudál. Teď už musíme domů.

Goldenbergovic uzenářství vypadá legračně, jako by plavalo v akváriu, a průčelí v ulici Marcadet se děsně vlní.

Dívám se nalevo, protože Maurice jde po mé pravé straně, takže nevidí, že brečím.

„Přestaň bulit,“ řekne Maurice.

„Já nebulím.“

„Vždycky když se díváš na druhou stranu, tak vím, že bulíš.“

Přejeďu si rukávem po tvářích a jsou suché. Nic neříkám a přidávám do kroku. Dostanem vyhubováno: už víc jak půl hodiny jsme měli být doma.

Už jsme tu: tamhle je Clignancourtská ulice a v ní krámek,

na průčelí jsou namalovaná písmena, veliká a široká, krasopisná, jako když je tam pěkně vystínovala paní učitelka z první třídy: HOLIČSTVÍ JOFFO.

Maurice mě dloubne loktem.

„Tu máš, ty šášo!“

Podívám se na něj a vezmu si kuličku, kterou mi podává.

Bráška, to je prostě ten, kdo člověku vrátí poslední kuličku, kterou zrovna prohrál.

Mám zpátky svou maličkou planetu; zítra jich s její pomocí vyhraju na školním dvoře celou kupu a pak mu vyfouknu ty jeho. Nesmí si přece myslet, že když je o mizerných čtyřiaadvacet měsíců starší než já, že mi bude poroučet.

Vždyť mně už je taky deset.

Vzpomínám si, že pak jsme vešli do salónu a tam nás zaplavily vůně.

Každé dětství má určité své vůně, mně patřily všechny ty parfémy od levandule až po fialku, celá škála, vidím v duchu flakóny na poličkách, cítím bělostnou vůni ručníků a taky slyším cvakání nůžek, to byla moje první hudba.

Když jsme s Mauricem vešli, byl tam nával, všechna křesla byla obsazena. Jak jsem šel kolem Duvalliera, zatahal mě za ucho jako obvykle. Myslím, že tenhle člověk strávil život v naší oficíně, asi se mu ta dekorace líbila, a to klábosení taky... Nebylo divu: starý vdovec v třípokojovém bytě v Simartově ulici, ve čtvrtém patře, to muselo být hrozné, tak sešel na ulici a trávil odpoledne u Židáků, vždycky na stejném místě blízko šatny. Když všichni zákazníci odešli, zvedl se, usadil se v křesle a požádal: „Prosil bych oholit.“

Holil ho vždycky tatínek. Tatínek, vypravěč krásných příběhů, král ulice, tatínek, který zmizel ve spalovací peci.

Udělal jsme si úkoly. Neměl jsem v té době ještě hodinky, ale určitě to netrvalo víc jak pětáctyřicet vteřin. Já jsem

vždycky uměl všechno ještě dřív, než jsem se to začal učit. Chvilku jsme se courali po pokoji, aby nás maminka nebo některý brácha nezahnali zpátky k učení, a pak jsme šli zase ven.

Albert měl zrovna v práci nějakého velikého kudrnáče a potil se s americkým stříhem, ale přece jenom se otočil.

„To už jste se všechno naučili?“

Tatínek nás taky pozoroval, ale využili jsme toho, že u pokladny vracel nazpátek, a vytratili jsme se na ulici.

Zrovna v pravou chvíli.

Clignancourtská brána roku 1941.

Bylo to vysněné útočiště všech kluků. Dneska mě trvale přiváděj v úžas všechna ta „zařízení pro děti“, o kterých hovoří architekti, v nových parčících mezi novými budovami pískoviště, skluzavky, houpačky, celá kupa vymyšleností. Vytvořili je schválně pro ně odborníci vyzbrojení balíkem diplomů z oboru dětské psychologie.

A ono to nefunguje. Děti se nudí, ať je neděle, nebo všední den.

A tak si někdy říkám, jestli by náhodou všichni ti specialisti nechtěli zapřemýšlet, proč jsme my bývali tak šťastni v téhle čtvrti Paříže. Šedivé Paříže s osvětlenými krámky, s vysokými střechami a pruhy nebe nad nimi, se stuhami chodníků lemovaných popelnicemi, po kterých jsme lezli, s vraty, kde jsme se schovávali, se zvonky, bylo tam všechno, rozzuřené domovnice, kočáry s koňmi, květinářka, a v létě kavárny na teráskách. A to všechno do nedohledna, bludiště, obrovská změť ulic... Chodili jsme na výzvědy. Vzpomínám si, že jednou jsme objevili řeku, zahnuli jsme z jakési špinavé ulice, a najednou jsme ji měli u nohou. Připadali jsme si jako průzkumníci. Až o hodně později jsem se dozvěděl, že to byl kanál Ourcq. Dívali jsme se, jak plují

špunty a měňavé skvrny nafty, a teprve za tmy jsme se vrátili domů.

„Kam se jde?“

Otázky klade skoro vždycky Maurice.

Chystám se odpovědět, ale vtom se mi oči svezou nahoru po avenui.

A vidím, jak přicházejí.

Byli totiž dost nápadní.

Byli dva, celí černí, urostlí chlapi, opásaní.

Ty holínky museli snad leštit od rána do večera, aby se tak blýskaly.

Maurice se otočil.

„Esesáci,“ zamumlal.

Dívali jsme se, jak se blíží, nešli rychle, kráčeli pomalu a strnule, jako kdyby byli na nějakém obrovském náměstí, kde je plno trumpet a bubnů.

„Co myslíš, že by sem šli kvůli frizúře?“

Myslím, že nám ten nápad projel hlavou současně.

Přilepili jsme se na výlohu jako siamská dvojčata, a oba Němci vešli dovnitř.

Teprv pak jsme se rozchechtali.

Naše dvě postavičky zakrývaly malé upozornění, vylepené ve výloze na žlutém pozadí černými písmeny:

YIIDDISH GESCHEFT

V oficíně nastalo tak napjaté ticho, že takové snad ještě nikdy v žádném holičství nebylo, a dva esesáci s umrlčími lebkami čekali se způsobně sevřenými koleny mezi židovským zákaznictvem, až budou moci svěřit své zátylky mému židovskému tatínkovi nebo mým židovským bratrům.

A venku se váleli smíchy dva malí Židáčci.

/II/

Henri oprášil límeček Bibimu Cohenovi, ten vstal z křesla a kráčel k pokladně. My s Mauricem se krčíme za pokladnou a sledujeme vývoj událostí.

Žaludek se mi trochu svírá neklidem: možná že jsme to mírně přehnali. Přivést tyhle dva chlápky přímo do srdce židovské kolonie, to je tedy fór. Trochu silný.

Henri se obrátil k Němcům.

„Račte, pane.“

Esesák vstal a pak se usadil v křesle s čepicí na kolenou. Díval se na sebe do zrcadla, jako kdyby jeho obličej byl něco docela nezajímavého, dokonce trochu odpudivého.

„Hodně vyholit?“

„Ano, a na pravé straně prosím pěšinku.“

Přímo se zalykám za kontrolní pokladnou. Němec, a mluví francouzsky! A dokonce dobře, s lepší výslovností než plno lidí z naší čtvrti.

Prohlížím si ho. Má docela malé pouzdro s revolverem, nablýskané, je vidět pažbu s kroužkem, který se lehce pohupuje jako u mé pistolky. Co nejdřív pochopí, kde se to octl, vytáhne revolver, začne řvát a všechny nás povraždí, dokonce i maminku, která nahoře vaří a neví, že má v oficíně dva nacisty.

Duvallier si ve svém koutku čte noviny. Vedle něho sedí Crémieux, soused, který pracuje v pojišťovně, jednou měsíčně sem vodí syna ostríhat na ježka. Malého Crémieuxe

znám, chodí do stejné školy jako já a o přestávce si spolu hrajem. Ani se nehýbá, je maličký, ale v tuhle chvíli vypadá, že by chtěl být ještě menší.

Na ostatní si už nevzpomínám, určitě jsem je znal, ale už jsem to zapomněl. Měl jsem čím dál větší strach.

Vím jenom jedno, že první vyrazil do útoku Albert. Polil zákazníkovi zvlněné vlasy šamponem a prohodil:

„Válka není žádná legrace, že?“

Esesák sebou trhl. Asi to bylo poprvé, co na něj promluvil Francouz, tak ihned využil příležitosti.

„To tedy není...“

Pokračovali v hovoru, ostatní se přidali, vypadalo to docela přátelsky. Němec překládal svému druhovi, který nerozuměl a účastnil se hovoru jenom pokyvováním hlavy, čemuž se Henri snažil zabránit. Ještě aby mu tak udělal šrám přes tvář, tomu šlechtici germánské rasy! Situace už byla tak dost složitá.

Viděl jsem, jak tatínek horlivě pracuje, jak povystrkuje jazyk, a už mě pátil zadek z toho výprasku, který nadejde. Ještě nebudou ti dva chlápkové ze dveří a už si mě Albert přehne přes koleno, Henri zase Maurice a pak to půjde, dokud budou mít v rukou sílu.

„Račte, prosím.“

Tatínek se ujal druhého.

Vtom jsem se rozesmál, přestože jsem měl nahnáno, protože do místnosti vstoupil Samuel.

Často se tu takhle večer stavil, jen tak, pozdravit se s kamarády. Byl to vetešník z blešího trhu dvě stě metrů odtud, specialista na staré hodiny, ale našlo se u něho ve stánku kdeco, chodili jsme se mu tam s Mauricem přehrabovat.

Vstoupil zvesela.

„Zdravím vás vespolek.“

Tatínek držel v ruce ubrousek, prudce ho roztáhl, než ho uvázal esesákovi pod bradu.

Samuel ještě stačil zahlédnout uniformu.

Oči se mu zakulatily jako moje kuličky, ale asi třikrát větší.

„Ó já, ó já,“ vzdychl.

„No, máme tu nával,“ řekl Albert.

Samuel si přihladil knír.

„Nevadí,“ odpověděl, „přijdu, až to tu bude klidnější.“

„To bude lepší, poručení paniče.“

Samuel se pořád ještě nehýbal, jako přikovaný zíral na podivné zákazníky.

„Vyřídím to,“ mumlal, „vyřídím to.“

Ještě pár vteřin zůstal stát a pak se vytratil, jako by kráčet mezi vejci.

Do třiceti vteřin věděli všichni od ulice Eugèna Sua až po Saint-Ouen, od nejvzdálenějších jidiš restaurací až po zadní místnůstky košer řeznictví, že starý Joffo se stal dvorním holičem wehrmachtu.

Událost století.

V oficíně se konverzace vyvíjela čím dál přívětivěji. Tatínek se překonával.

Esesák si v zrcadle všiml našich dvou vykukujících hlav.

„To jsou vaši chlapečkové?“

Tatínek se usmál.

„No, to jsou naši uličníci.“

Esesák zjihle pokýval hlavou. To je švanda, jak se esesáci dokázali rozněžnit v roce 1941 nad židovskými kluky.

„Hm,“ povzdychl, „válka je hrozná a všechno zavinili Židi.“

Nůžky se nezastavily a pak je vystřídala mašinka.

„Myslíte?“

Němec přikývl s jistotou, která byla zřejmě neotřesitelná.

„To vím určitě.“

Tatínek s okem přimhouřeným jako umělec se ještě na-
posled dotkl spánků.

Jediným trhem zápěstí sundal ubrousek a posloužil zrcátkem.

Esesák se spokojeně usmál.

„Výborně, děkuji.“

Společně kráčeli k pokladně, aby se vyrovnali.

Tatínek si stoupl k pokladně a vrátil nazpátek. Jak jsem se tak skrčený na něj díval, všiml jsem si jeho hrdé, usměvavé tváře.

Oba vojáci si nasadili čepice.

„Jste spokojeni, dobře jsme vás obsloužili?“

„Velmi dobře, výborně.“

„No,“ řekl můj otec, „tak než odejdete, musím vám povědět, že všichni tihle lidé tady jsou Židi.“

V mládí hrával jako ochotník. Večer, když nám vyprávěl příběhy ze života, předváděl nám všechno rozmáchlými gesty podle Stanislavského.

V tuhle chvíli by žádný herec na rampě nemohl vypadat vznešeněji než starý Joffo za svou kasou.

V oficíně se zastavil čas. Potom se první ze všech zvedl Crémieux, stiskl synáčkovi ruku a ten taky vstal. A po nich ostatní.

Duvallier neřekl ani slovo. Odložil noviny, uklidil si fajfku a pak se François Duvallier, syn Jacquesa Duvalliera a Noémie Machegrainové, pokřtěný u svatého Eustacha a pravověrný katolík, taky vztyčil. Stáli jsme všichni.

Esesák ani nemrkl. Rty jako by měl najednou tenčí.

„Já jsem měl na mysli bohaté Židy.“

Drobné cinkly na skleněný tácek pokladny a pak bylo slyšet dusot holínek.

Byli už snad na konci ulice a my jsme ještě stáli celí

ztuhlí, na okamžik se zdálo, že je to jako v pohádce, že nás nějaká zlá víla proměnila v kamenné sochy a že už nikdy neobživnem.

Když kouzlo pominulo a všichni se pomalu posadili, věděl jsem, že výprask nebude.

Než se tatínek znova pustil do práce, jeho ruka přejela po našich dvou hlavách a já zavřel oči, aby bráška nemohl říct, že mě dvakrát v jednom dni viděl brečet.

* * *

„Budete už jednou zticha?“ křičí maminka za přepážkou.

Přišla nám zkontrolovat zuby, uši a nehty jako každý večer. Natřásla nám polštář, pěkně nás přikryla, políbila a pak odešla. A jako každý večer, ještě ani nedovřela dveře a můj polštář už proletěl temným pokojem a střelil se do Maurice, který kleje jak dlaždič.

Často se pereme. Hlavně večer, ale musíme dávat pozor, abychom nadělali co nejmíň hluku.

Obyčejně si začnu já.

Poslouchám s nastraženýma ušima. Z pravé strany slyším šustot pokrývek: Maurice vylezl z postele. Poznal jsem to podle toho, jak tiše zašvelela drátěnka, v tuhle chvíli se asi chystá na mě skočit. Napínám bicepsy jak provázky a zalýkám se strachem i rozkoší: jsem připravený na lítý boj...

A vtom světlo.

Maurice celý oslněný skočí do postele a já se ze všech sil snažím vypadat, že usínám.

Tatínek je tady.

Jakékoliv předstírání je zbytečné, nikdy nám na naše fígle nenaletí.

„Dáme si pokračování,“ oznámil.

To je senzace, to je ta nejprímovější věc, která se mohla stát.

Ze všech mých vzpomínek na dětství – jenže uvidíte, jak bylo krátké – je tahle ta nejkrásnější.

Někdy večer přišel, sedl si na mou nebo na bráškovu postel a spustil vyprávění o dědečkovi.

Děti milují příběhy, někdy se jim čtou, někdy se pro ně vymýšlejí, ale u nás to bylo jinak. Hrdinou příběhů byl můj dědeček, jehož daguerrotyp v oválném rámu visel v salónu. Přísná vousatá tvář nabyla časem vybledlé růžové barvy jak šatičky pro miminko. Pod dobře střiženým oblekem se rýsovaly svaly, ještě zdůrazněné vypnutým postojem, který si zřejmě vynutil fotograf. Dědeček se opíral o opěradlo židle, která jenjen se sesypat pod váhou toho obra, tak vypadala vetchá.

Zbyla mi z toho vyprávění zmatená vzpomínka na celou řadu příhod, které do sebe zapadaly jako souprava zasouvacích stolků na scénérii bílých sněhových plání a křivolakých městských uliček, posetých pozlacenými zvoničkami.

Můj dědeček měl dvanáct synů, byl to bohatý a štědrý člověk, kterého znali a ctili všichni obyvatelé Jelizavetgradu, velké vesnice jižně od Oděsy, v ruské Besarábii.

Šťastně žil a vládl celé své početné rodině až do té doby, když začaly pogromy.

Tyhle příběhy obestíraly mé dětství, představoval jsem si, jak pažby pušek prorážely dveře a tříštily okenní tabulky, jak vesničani zmateně prchali, jak plameny olizovaly trámy jizeb, před očima mi vířila ostří šavlí, supění štvaných koní, záblesky ostruh, a nad tím vším se v kouři rýsovala obrovitá postava mého předka Jakuba Joffa.

Můj dědeček nebyl z těch, kdo by nechali vraždit své přátele a nic nepodnikli. Jenže masakry byly čím dál větší a dědeček pochopil, že na to nestačí, a s lítostí od svých

akcí upustil. Svolal rodinu a smutně jí oznámil, že sám nedokáže pobít tři batalióny, které car vyslal do kraje.

Takže se muselo utíkat, a rychle.

Zbytek příběhu je rušná a barvitá kavalkáda Evropou, přes Rumunsko, Uhry, Německo, kdy se střídaly noci bouře, pitek, smíchu, slz i smrti.

Naslouchali jsme toho večera jako vždycky: s otevřenou pusou. Přestože Maurice byl už dvanáctiletý, poslouchal jako očarováný.

Lampa vrhala stíny na tapety a tatínkovy paže se zmítaly až u stropu. Stěny oživovali uprchlíci, vyděšené ženy, chvějící se děti, v jejichž očích se míhaly neklidné stíny. Opustili temná, deštivá města s přezdobenými stavbami, opustili svou minulost plnou pekelných záludností, opustili ledové stepi a pak jednoho dne přešli poslední hranici. Obloha se rozjasnila a zástup se octl na pěkné planině, vlahé sluníčko svítilo, ptáčky zpívali, kolem se táhla žitná pole, stromy a veselá vesnička s červenými střechami, se zvonící, a na židlích seděly roztomilé stařenky s vlasy vyčesanými do drdolu.

Na největším domě byl nápis: VOLNOST - ROVNOST - BRATŘSTVÍ. A všichni uprchlíci odložili rance a nechali stát vozíky a z očí jim zmizel strach, protože věděli, že už došli do cíle.

Francie.

Vždycky mi připadalo, že Francouzi milují svou zem bez valného zájmu, a bylo to pochopitelné, je to asi docela přirozené a není na tom nic divného, ale já vím, že nikdo neměl tuhle zemi tak rád jako můj otec, který se narodil osm tisíc kilometrů odtud.

Podoben oněm učitelským synkům z počátků laické školy, bezplatné a povinné, měl jsem na dosah ruky nezměrný seznam proslavů a kázání, v nichž se dojemně snoubila morálka, občanská výchova a láska k vlasti.

Nikdy jsme s tatínkem neprošli kolem radnice v XIX. okrese, aniž by mi lehce stiskl ruku. Bradou ukázal na písmena v průčelí budovy:

„Jestlipak víš, co ta slova znamenají?“

Brzy jsem se naučil číst, už v pěti letech jsem mu ta tři slova přeslabikoval.

„Tak je to, Josephe, tak je to. A pokud tam nahoře budou ta slova napsaná, tak to značí, že nám tu bude dobře.“

A bylo nám opravdu dobře, bývalo nám dobře. Když přišli Němci, maminka se jednou večer u stolu zeptala:

„Myslíš, že nám nenastanou trampoty, když jsou teď tady?“

To už se vědělo, co Hitler natropil v Německu, v Rakousku, v Československu, v Polsku, soukolí rasových zákonů urazilo pěkný kus cesty. Moje maminka byla Ruska, i ona získala svobodu na falešné papíry, prožila doby plné úzkosti a nebyla nadána takovým optimismem jako tatínek.

Myl jsem nádobí a Maurice utíral. Albert a Henri uklízeli oficínu, bylo je přes zeď slyšet, jak se smějí.

Tatínek se rozmáchl tím svým velkolepým uklidňujícím gestem, tím gestem člena Comédie-Française.

„Ne, tady ne, ve Francii ne. Nikdy.“

Tahle překrásná důvěra už byla nějaký čas vážně otřesena. Od té doby, kdy jsme si museli pořídit průkazy totožnosti, a obzvlášť od chvíle, kdy přišli dva chlapi v nepromokavých pláštích a bez řeči nám přilepili oznámení do výlohy. Jasně před sebou vidím toho většího, měl baret a knír, pověsili tam cedulku a utekli jako zloději v noci.

„Dobrou noc, děti.“

Tatínek za sebou zavřel dveře, jsme ve tmě. Je nám dobře pod příkrývkami, doléhají k nám ztlumené hlasy, pak zmlknou. Je noc jako každá jiná, noc roku 1941.

/III/

„A teď ty, Jo.“
Přiblížil jsem se se sáčkem v ruce. Je osm hodin, ale venku je ještě úplná tma. Maminka sedí na židli u stolu. Má náprstek, černou nit a ruce se jí třesou. Usmívá se jenom rty.

Obracím se. Maurice stojí nehnutě pod stínítkem lampy. Plochou dlaně si na levé klopě přihlazuje žlutou hvězdu, přišitou velkými stehy: ŽID.

Maurice se na mě dívá.

„Nebreč, taky dostaneš metál.“

Jasně, že ho dostanu, celá čtvrt ho dostane. Až dneska ráno lidi vyjdou ven, tak bude jaro uprostřed zimy, všechno v květu: každý bude mít v knoflíkové dírci velikánský petrklíč.

Jakmile tohle člověk má, tak toho moc nesmí: přestane chodit do kina, nesmí jezdit vlakem, možná že nebudem smět ani hrát kuličky, možná že už taky nebudem smět chodit do školy. Takový rasový zákon by nebyl k zahoeení.

Maminka zatáhne za nit. Pak ji těsně u látky ukousne, a je to, už jsem oštemplovaný; dvěma prsty ruky, která právě došla, lehce poklepe na hvězdu jako švadlena z velkého salónu, která došla nějaký obtížný steh. Zmohlo ji to.

Tatínek otevře dveře, když už si sáček navlíkám. Zrovna se oholil, zároveň s ním vstoupila do pokoje vůně mýdla a kolínské. Dívá se na hvězdy, potom na svou ženu.

„No, tak teda,“ říká, „tak teda...“

Vzal jsem si školní tašku a políbil jsem maminku. Tatínek mě zastavil.

„A teď víš, co ti jediného zbývá?“

„Ne.“

„Být ve škole první. Víš proč?“

„Jasně,“ odpověděl Maurice, „aby měl Hitler vzteka.“

Tatínek se zasmál.

„No, tak nějak to bude,“ odpověděl.

Venku bylo zima, boty s dřevěnou podešví klapaly po chodníku. Nevím proč, ale otočil jsem se, okna našeho bytu byla nad holičstvím, a viděl jsem, jak se na nás oba dívají přes okenní sklo, celí scvrklí za poslední měsíce.

Maurice upaloval napřed, zhluboka vydechoval, aby dělal páru. Kuličky mu cinkaly v kapsách.

„Budeme mít tu hvězdu dlouho?“

Zastavil se a podíval se na mě.

„To já nevím. Proč, vadí ti to?“

Pokrčil jsem rameny.

„Proč by mi to vadilo? Těžký to není, běhat se s tím může, tak co...“

Maurice se šklebí.

„Když ti to nevadí, tak proč si to přikrejš šálou?“

Tomu klukovi jaktěživo nic neujde.

„Já si to nezakrejš šálou. To vítr mi ji přehrnul.“

Maurice se směje: „Máš pravdu, kamarádíčku, to byl vítr.“ Necelých dvě stě metrů a jsme u školní mříže, už je tady dvůr s kaštany, v této roční době černými. Ostatně kaštany ve škole v ulici Ferdinanda Flocona mi připadaly vždycky černé, možná že už byly dávno mrtvé, růst takhle v asfaltu, zmáčknutý do železného mříže, to není pro strom žádný život.

„Haló... Joffo!“

To mě volá Zérati. Je to můj kamarád už od první třídy,

když to tak počítám – troje kalhoty za rok – tak jsme jich my dva v těch zatracenejch lavicích ušoupali dobré dva tucty.

Utíká, aby mě dohonil, nos zčervenalý zimou mu vykukuje z kulicha. Má palčáky a je zachumlaný v šedivé pláštěnce, kterou nosí pořád.

„Ahoj!“

„Ahoj!“

Dívá se na mě, zírá mi na prsa a kulí oči. Polykám sliny.

Ticho je dlouhé, když je člověk malý.

„Páni,“ zašeptal, „ty máš ale kliku, to je senza.“

Maurice se směje a já taky, zmocnila se mě náramná úleva. Všichni tři vstupujeme do dvora.

Zérati se z toho nemůže vzpamatovat.

„No ne,“ žasne, „to je jako metál. Vy máte ale vážně kliku.“
Mám chuť mu říct, že jsem se o to nijak nepříčinil, ale jeho reakce mě uklidňuje, vlastně je to pravda, je to jako veliká medaile, neleskne se to, ale vidět to je.

V kryté části dvora postávají skupinky, jiní pobíhají, plnou rychlostí kličkují mezi pilíři, které podpírají střechu.

„Kluci, viděli jste Joffa?“

Nebyl v tom špatný úmysl, naopak, Zérati mě chtěl trochu předvádět, nechat mě zazářit před očima kamarádů, jako bych byl ze dne na den vykonal nějaký hrdinský čin a on to chtěl celému světu zvěstovat.

Vytvořil se kruh a já jsem se octl uprostřed.

Kraber se ihned začal usmívat, svítlna mu ozařovala obličej.

„Nejsi sám, v druhém ročníku je jich plno.“

Vzadu ve stínu se něco mele a pak se objeví dva obličej, jenže ty se neusmívají.

„Tak ty jsi Židák?“

Těžko říct ne, když to mám napsané na klopě sáčka.

„To kvůli Židákům je prej válka.“

Vida, to mi něco připomíná, ani to není tak dlouho...

Zératimu to nejde do hlavy. Neváží víc jak pětatřicet kilo, a když se předháníme, kdo má větší svaly, je vždycky poslední, může je napínat jak chce, nikdo je nenahmatá. Přesto se do velkého kluka pustí.

„Ty jsi ale blbec, Jo asi může za to, že je válka!“

„To víš, že jo, s Židama se musí zatočit.“

Všeobecné dohadování.

Ale co se to vlastně stalo? Byl jsem kluk, hrál jsem kuličky, dostával jsem pohlavky, běhal jsem, měl jsem hračky, musel jsem se učit, tatínek byl holič, moji bratři taky, maminka doma vařila, v neděli nás tatínek vyvedl do Longchamp podívat se na koníčky a nadýchat se vzduchu, celý týden jsem byl ve škole a to je všechno, a najednou mi někdo připlácně pár čtverečních centimetrů látky na klopou a jsem Žid.

Žid. Co to vlastně znamená? Co je to, takový Žid?

Zmocňuje se mě vztek znásobený zuřivostí, protože to nedovedu pochopit.

Kroužek se shlukl.

„Viděl jsi, jakou má skobu?“

V ulici Marcadet byl plakát nad obchodem s botami, zrovna na rohu, velikánský barevný plakát. Nahoře bylo vidět pavouka, jak leze po zeměkouli, takový tlustý pavouk sklípkan s lidskou hlavou, má hnusnou držku, podlouhlé oči, uši jak karfiol, pyskatou pusou a příšerný nos, jak ostří zahnuté šavle. Pod tím bylo napsáno něco jako: „Žid se chce zmocnit světa.“ Často jsme kolem toho s Mauricem chodili. Bylo nám to fuk, to strašidlo jsme nebyli my! Nebyli jsme pavouci a neměli jsme takovou hlavu, díkybohu; já jsem byl blondáček, modrooký, a frňáček jsem měl jako každý jiný. Takže to bylo jasné: já nejsem žádný Žid.